

מעמדו של העבד בפרשת משפטים

ד"ר יושי פרג'ון yoshifa@gmail.com

יחס המקרא לעבדים – סקירה קצרה

1. בני האדם שווים במהותם ולכן יש להקפיד גם על זכויות העבדים – איוב ל"א
[יג] אִם-אָמַאֵס מִשְׁפָּט עֲבָדִי וְאֶמְתִּי בְרָבִם עִמָּדִי : [יד] וּמָה אֶעֱשֶׂה בְּיָקוּם אֵל וְכִי-יִפְקֹד מִנִּי אֲשִׁיבֵנו :
[טו] הֲלֹא-בִבְטָן עֲשֵׂנִי עֲשֵׂהוּ וְיִכְנָנוּ בְּרַחֲם אֲחָד :

2. השוואה בין אדון לבין עבדו – קהלת ז'
[כא] גַּם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יַדְּבָרוּ אֱלֹהֵינוּ לִבָּד אֲשֶׁר לֹא-תִשְׁמַע אֶת-עַבְדָּךְ מִקִּלְלָךְ : [כב] כִּי גַם-פְּעָמִים
רְבוֹת יָדַע לִבָּד אֲשֶׁר גַּם-לֹא-תָן אֶתָּה קִלְלָת אֲחֵרִים :

3. אין הבדל בין מנוחת העבד למנוחת האדון – דברים ה'
[יב] שְׁמֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ : [יג] שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל-מְלַכְתְּךָ :
[יד] וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה אֶתָּה וּבִנְךָ-וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ-וַאֲמָתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ
וְכָל-בְּהֶמְתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ : [טו] וְזָכַרְתָּ כִּי-עַבְדְּךָ הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיֹּצֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה עַל-כֵּן צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת :

4. גם עבדך צריך לשמוח בשמחת החג – דברים ט"ז
[י] וְעֵשִׂיתָ חֵג שְׁבָעוֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ ... [יא] וְשִׂמְחָתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְחֵלְוֶיךָ
אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְחֵגֶר וְחֵיתוֹם וְהַאֲלַמָּה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ ... [יב] וְזָכַרְתָּ כִּי-עַבְדְּךָ הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשִׂמְחָתָ וְעֵשִׂיתָ
אֶת-הַחֲקִים הָאֵלֶּה :

דיני עבד עברי (שמות כ"א, ב-ו)

5. דיני העבד העברי (שמות כ"א, ב-ו)
[ב] כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יָצֵא לְחֻפְשִׁי חֲנֹם : [ג] אִם-כֹּפְנֹו יָבֵא בְּגָפוֹ יֵצֵא אִם-בָּעַל
אִשָּׁה הוּא וַיִּצָּאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ : [ד] אִם-אֲדָנִיו יִתְּנוּ אִשָּׁה וַיִּלְדְּהִלּוּ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וַיִּלְדְּהָ תִהְיֶה
לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגָפוֹ : [ה] וְאִם-אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדָנִי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא אֵצֵא
חֻפְשִׁי : [ו] וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדֹּלֶת אוֹ אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנִיו אֶת-אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ
וַיַּעֲבֹד לְעַלְמָם :

6. למה פתחה התורה בעבד עברי? לקח טוב (פסיקתא זוטרית) שמות כ"א, ב
פתח במשפט עבד עברי, לפי שהיו עבדים במצרים ופדאם הקדוש ברוך הוא ונתן להם חירות. לפיכך
צוה את ישראל בראשונה שלא לשעבד איש באחיו בפרך, ולא לשעבדו לדורות, כי אם עד השנה
השביעית, שנאמר: "כי עבדי הם אשר (הוצאתים) [הוצאתי אותם] מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת
עבד" (ויקרא כ"ה מב). לפיכך פתח במשפט עבד עברי.

7. גם עשרת הדברות פותחים ביציאת העבד העברי – רמב"ן, כ"א, ב
כי תקנה עבד עברי - התחיל המשפט הראשון בעבד עברי, מפני שיש בשילוח העבד בשנה השביעית
זכר ליציאת מצרים הנזכר בדבור הראשון...

8. מה מקור המונח "עברי"? מ"ד קאסוטו, פירוש על ספר שמות, עמ' 184-185
(4) לפי ההלכה המאוחרת קובעת פיסקה זו את דיני העבד הישראלי, בהבדל מן העבד ה"כנעני",
כלומר מן העבד שאינו מבני ישראל... וכבר בימי ירמיהו היה המושג **עבד עברי** מזדהה עם המושג
עבד יהודי (עיון מה שכתוב בירמי' ל"ד, ט'). אבל פשוטו של מקרא בפיסקה זו, שהיא בלי ספק
קדומה מאד... מתאים לתנאי החיים של התקופה הקדומה, ומשתמש בביטוי **עבד עברי** בהוראתו
המקורית, הכוללת לא רק את העבדים הישראליים, אלא סוג רחב יותר של עבדים. כבר ראינו...
שכינויים דומים למילה **עברי** (**חבר** או **ח'פר** באכדית, **עפר** באוגריתית ובמצרית) מורים על מעמד
מסויים בחברה. וכמו כן הזכרנו שם: (א) את התעודות מעיר נוזי¹ המציינות בכינוי האכדי הני"ל
בדרך כלל אנשים ממוצא זר לסביבתם והמשמשים ברובם כעבדים או כמשרתים; (ב) את התעודות

¹ נוזו (או נוזי) השוכנת ממזרח לחידקל, הייתה במאות ה-14-15 אחת מערי הממשל החשובות בממלכת מיתני (טורקיה).

המצריות המציינות בכינוי המצרי הנ"ל אנשים משועבדים לעבודת כפייה בשירותו של פרעה. אף כאן אין המקום הראוי לדיון מפורט בבעיה המסובכת של היחס שבין כינויים אלו ובין השם **עברי**. ודי לשים לב אל העובדה שדווקא בני ישראל, כשהיו עבדים זרים במצרים, נקראו במיוחד בשם **עברים**, כפי שנקרא כבר יוסף במצרים בשם **איש עברי** או **נער עברי** או ממש **עבד עברי**. וכנראה פירושו של ביטוי זה בפרשתנו כולל את כל בני המעמד שהיה מכונה בארצות המזרח באותם הכינויים המקבילים לכינוי **עברי**. דינים אלו, הבאים להעניק זכויות מסויימות לעבד העברי, מתכוונים להגיד לבני ישראל: אתם הייתם **עבדים עבריים** במצרים, ולפיכך עליכם להתייחס באהבה וברחמים אל האנשים שהם **עבדים עבריים** כמו שאתם הייתם, יהיה הגזע שלהם מה שיהיה.

9. עברי זה ישראלי: לקח טוב (פסיקתא זוטרותא) שמות כ"א, ג

עבד עברי – זה ישראל שנמכר לך... ואומר 'עברי' על שם שנקראו ישראל עברים במצרים, שנאמר: "אלהי העבריים שלחני אליך" (שמות ז', טז), ואומר: "ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו" (בראשית ל"ט, יד), "בא אלי העבד העברי" (שם שם, יז)...

10. "שש שנים יעבד" – למכירה או לשמיטה? ר' יוסף בכור שור, כ"א, ב

ובשבעית, שאינו חורש וזורע וקוצר ובוצר, אינו צריך עבודה כל כך.

11. מה הצורך בדין: "אם בגפו יבוא בגפו יצא"? ראב"ע, הפירוש הקצר, כ"א, ג

יצא בגפו – כמו 'גופו'... והטעם: בגופו יעבד, ובו בא אל בית אדונו לבדו, לא עם גוף אחר – בעבור שיזכיר ויצאה אשתו עמו. והזכיר **אם בגפו יבוא** – בחלקי הדברים, בעבור הבא אחריו.

12. מה פשר הדין "ויצאה אשתו עמו" – ר' יוסף בכור שור לשמות כ"א, ג-ד

ואם בעל אשה הוא בשעת מכירה, שהיה לו אשה ישראלית כשנמכר, ונכנסו שניהם בעבודתו בשביל פרנסתם – לא היא ולא בניה תשאר, אלא כמו שנכנסה עמו כך תצא עמו.

13. זמן יצירת החוב יחסית לזמן הנישואין – מ' מלול, "דיני ח'מרב", קובצי הדינים

151. אישה אשר בבית איש(ה) יושבה – כי תקשור את בעלה בחוזה ושטר חתום הכתיבתו (עבורה) אשר לא יתפסנה (מי(מ)נוש(יו) של בעלה (בגין חובו): אם יהיה חוב על האיש ההוא טרם שלקח את האישה ההיא לאישה – נושיו את אשתו תפוס לא יתפסו (=לא יתבעו); ואם יהיה חוב על האישה ההיא טרם שבאה אל בית האיש – נושיו את בעלה תפוס לא יתפסו (=לא יתבעו). 152. אם, אחרי אשר באה האישה ההיא אל בית האיש, חוב היה יהיה עליהם – שניהם יחד לסוחר (=הנושה) שלם ישלמו(הו).

14. הנישואין תלויים ברצון העבד? מ' מלול, "דיני אר-נב", קובצי הדינים (בשינויים קלים)

סעיף 4. כי ייקח עבד מרצונו הוא אמה לאישה, (ולאחר מכן) העבד ההוא דרור קורא לו – מן הבית היא יצוא לא תצא.

15. למה הרציעה בדלת? ש' טלמון וי' אבישור, שמות (עולם התנ"ך), עמ' 132

פתח הבית סימל את הגבול שהפריד בין מה ששייך לחוג המשפחה לבין מה שמחוץ לה; חציית גבול זה לאחד הכיוונים הביעה מעבר מתחום משפטי אחד למשנהו. במספר תעודות משפטיות מאוגרית מתואר טקס סמלי של נידוי בן משפחה מרדן מתוך משפחתו; הבן חויב לפשוט את גלימתו ולהניחה על מנעול הדלת (או בריחה), ולעזוב את הבית.

16. למה הרציעה באוזן? ע' חכם, ספר שמות ב' (דעת מקרא), עמ' ה

הנקב באזנו של העבד הנרצע הוא דבר שאינו נמחק, והוא סימן שהאיש הוא עבד עולם.

17. כריתת אוזן במזרח הקדום: 34. מ' מלול, "דיני ח'מרב", קובצי הדינים

סעיף 282. כי יאמר עבד לאדונו (בזו הלשון): "לא אדוני אתה!", והוכיחהו (באמצעות ראיות) כי עבדו הוא – וקצץ אדונו את אזנו.

18. מבנה חוק העבד העברי

מקרה	מקרה	דין
מקרה כללי	פי תקנה עבד עברי	שש שנים יעבד ויבשבעת יצא לחפשי חנם:
תנאי משנה	1. אם בגפו יבא	בגפו יצא
במה עבד	2. אם בעל אשה הוא	ויצאה אשתו עמו:
יוצא	3. אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות	האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו:
ובמה אינו יוצא	4. ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי:	(ו) והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו בפרצע ועבדו לעלם:

דיני אב המוכר את בתו לאמה (שמות כ"א, ז-יא)

19. דיני אב המוכר את בתו לאמה (שמות כ"א, ז-יא)

[ז] וכימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים: [ח] אם דעה בעיני אדניה אשר [כתיב: לא] לו יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדוּבָה: [ט] ואם לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה לה: [י] אם אחרת יקחלו שארה פסותה וענתה לא יגרע: [יא] ואם שלש-אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף:

20. לא תצא כיציאתם של עבדים עבריים: רשב"ם כ"א, ז

לא תצא כצאת העבדים - בשש שנים, אלא יקחנה לו לאשה, כמו שמפרש והולך.

21. התורה נותנת זכות חשובה מחופש - מ"ד קאסוטו, פירוש על ספר שמות, 186²

חוק זה נקבע לטובתה של הנערה: הואיל והאמה אינה משרתת, אלא נעשית גם פילגש לאדוניה או לאחד מבניו, מצבה כמצב אשת איש, וכאשת איש רשאית היא להישאר בבית אישה כל ימי חייה כשם שרשאית הגבירה, האשה החוקית במלוא מובן המלה. התורה חסה עליה והעניקה לה זכות חשובה יותר מזכות היציאה לחירות אחר זמן מסויים...

22. והפדה - חובה על האדון ועל האב: ראב"ע הארוך כ"א, ח

והפדה - פועל יוצא לשנים פעולים; כמו "המצמיח הרים חציר" (תה' קמו, ח); או כמו 'ראובן האכיל את שמעון לחם'. והנה והפדה, שיבקש פדיונה ויקבלנו, בין תפדה היא עצמה, או אביה או אחד מקרוביה.

23. "לעם נכרי" = לגבר אחר - אונקלוס כ"א, ח

לגבר אחרן לית ליה רשו לזבונה...

24. 'עם' פירושו 'משפחה' - מ"צ קדרי, מילון העברית המקראית, עמ' 805

II עם; רבים: עמים* קרוב משפחה: ותקרא שמו בן-עמי (בר' י"ט, לח); בא לרוב רבים: לנפש לא-שטמא בעמיו (וי' כ"א, א): לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו הבתולה (שם ב-ג). הש' בערבית ... - דוד, אחי האב; ... "עם" במשמעות "משפחה, בית אב" מצוי בצירוף הפועלי "ויאסף אל-עמיו" (כגון בר' כ"ה, ח), הש': נאספו אל-אבותיו (שפי' ב', י).

25. מה פירוש "בבגדו בה"? רשב"ם כ"א, ח

בבגדו בה - מאחר שהוא בוגד בה שאינו מיעדה דכתי' במלאכי באשת נעורים: "אשר [אתה] בגדת בה והיא חברתך ואשת בריתך" (מלאכי ב' יד):

26. מה פירוש "כמשפט הבנות"? רמב"ן כ"ט, ט-י

כמשפט הבנות יעשה לה - על דרך הפשט יתכן שיאמר שאם ייעדנה הקונה לבנו, והוא השדוך שישדכנה לו, כי יעוד לשון זמון הוא, מן: המועד אשר יעדו (שמואל ב' כ': ה'), כמשפט אשר יעשה האדם לבנותיו יעשה לה, שיתן לה משלו כמוהר הבתולות...

27. "ועונתה" = תשמיש - רש"י, כ"א, י

שארה - מזונות. כסותה - כמשמעו. עונתה - תשמיש (ראה מכיל' משפטים נזיקין ג).

28. "ועונתה" = מקום מגורים - רשב"ם כ"א, י

שארה - מזונות, כמו "וְאִשָּׁר אָכְלוּ שָׁאֵר עִמִּי (ועוררם מעליהם הפשיטו ואת עצמתיהם פצחו)" (מיכה ג, ג). כסותה - מלבושים. ועונתה - בית דירה לפי הפשט, לשון 'מעון'; כי המ"ם של 'מעון' - כמו מ"ם של 'מקום' ושל 'מלון', שאינו עיקר. הרי: מזון וכסות ודירה.

29. למה לא יגרע? שד"ל (מהדורת AlHatorah.org), כ"א, י

הנה התורה הזהירה את האדון שלקח את אמתו לאשה, שאף אם יקח לו עוד אשה אחרת אינו רשאי לגרוע חקה של זו, ולא מפני שאביה עני עד שהוכרח למכרה לו לאמה תהיה קלה בעיניו מהאחרת שאביה עשיר, אך ראוי לו שיזכור תמיד כי כשלקח הראשונה השתעבד לה בכל ממונו ובכל כחותיו, וקודם שיקח השנייה צריך שיראה אם ממונו וכחותיו כדאי לשתי נשים, ואם לאו אין לו ליקח אשה שנייה. וכל זה אמרה תורה במי שנשא את אמתו, וקל וחומר במי שנשא בת חורין, שהוא חייב בלא ספק בשארה כסותה ועונתה, לפי שיעור ממונו וכחותיו.

30. מהם "שלוש אלה"? ש' טלמון וי' אבישור (עורכים), שמות (עולם התנ"ך), 130

בניסוח שלפנינו אין הגדרתן של "שלוש אלה" חד-משמעית, ונחלקו בה הדעות. אם נראה את פסוק יא

² כתובת [שבנ]יהו אשר על הבית (כפר השילוח, 700 לפה"ס בערך, ההשלמה ע"פ יש' כ"ב, טו-טז): זאת [קברת שבנ]יהו אשר על הבית. / אין פה כסף וזהב [כז] אם [עצמתו] / ועצמתו [אמה] אמה. ארור האדם אשר / יפתח את זאת.

כהמשך ישיר לפסוק י, הרי "שלוש אלה" יהיו "שארם כסותה וענתה". אך אם נראה בפסוק יא סיכום לכל הנאמר מפסוק ח ואילך – כי אז ירמזו "שלוש אלה" לכל אחד מן העניינים שנידונו בסעיפי-המשנה: "והפדה" (ח), "כמשפט הבנות יעשה לה" (ט), "אם אחרת יקח לו... לא יגרע" (י). מובן שהבדל זה בתפיסת מבנה החוק קובע גם את משמעותו, ואם כן – את מרחב התנאים שבהם תצא האמה לחופשי "חנם אין כסף". לפי האפשרות הראשונה – אם גרע האדון מהתחייבויותיו כלפיה בשעה שלקח לו אחרת על פניה; במקרה השני – אם לא קיים כל אחד מן התנאים שפורטו בסעיפי-המשנה.

31. מבנה פרשיית אב המוכר את בתו לאמה

דין כללי	דין חבט שונה מדין העבד	מקרה	דין
א. יציאת הנערה במקרה של אי קיום הנישואין	[ז] וכי-ימכר איש את-בתו לאמה	לא תצא כצאת העבדים:	
ב. הגנה על זכויות הנערה	[ח] אם-רעה בעיני אדניה אשר-לו יעדה	והפדה לעם נכרי לא-ימשל למכרה בבגדו-בה:	
ב. הגנה על זכויות האשה	[ט] ואם-לבנו ייעדה	כמשפט הבנות יעשה-לה:	
א. יציאת האשה במקרה של אי קיום חובות הנישואין	[י] אם-אחרת יקח-לו	שארה כסותה וענתה לא יגרע:	
	[יא] ואם-שקלש-אלה לא יעשה לה	ויצאה חנם אין כסף:	

32. מבנה כולל לפרשיות העבד והאמה

עבד יוצא לחפשי	[ב] כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם:
דיני אישות של העבד	[ג] אם-בגפו לבא בגפו יצא אם-בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: [ד] אם-אדניו יתן-לו אשה וילדה-לו בנים או בנות האשה וילדיה תקנה לאדניה והוא יצא בגפו:
עבד אינו יוצא לחפשי	[ה] ואם-אמר לאמר העבד אהבתי את-אדני את-אשתי ואת-בני לא אצא חפשי: [ו] והגישו אדניו אל-האלהים והגישו אל-הדלת או אל-המזוזה ורצע אדניו את-אזנו בפרצע ויעבדו לעלם:
אמה אינה יוצאת לחפשי	[ז] וכי-ימכר איש את-בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים:
דיני אישות של האמה	[ח] אם-רעה בעיני אדניה אשר-לא לו יעדה והפדה לעם נכרי לא-ימשל למכרה בבגדו-בה: [ט] ואם-לבנו ייעדה כמשפט הבנות יעשה-לה: [י] אם-אחרת יקח-לו שארה כסותה וענתה לא יגרע:
אמה יוצאת לחפשי	[יא] ואם-שקלש-אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף:

33. האם עבד הוא אדם או רכוש? רצף דיני עבדים בשמות פרק כ"א

רצח וגניבת אדם: [יב] מכה איש ומת מות יומת: [יג] ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר יגוס שמה: ס [יד] וכי יגד איש על-רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחני למות: ס [טו] ומכה אביו ואמו מות יומת: ס [טז] וגלב איש ומכרו ונמצא ביד מות יומת: ...

גרימת מוות לא מכוונת אגב הכאה: [יח] וכי ירביץ אנשים והכה איש את-רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב: [יט] אם-קלם והתהלך בחוץ על-משענתו ונקח המכה רק שבטו יתן ורפא ירפא: ס [כ] וכי יכה איש את-עבדו או את-אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם נקם: [כא] אך אם-יגוס או יומים יעמד לא יקם כי כסף הוא: ס

עין תחת עין שן תחת שן: [כב] וכי ינצו אנשים ונגלו אשה הרה ויצאו וילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים: [כג] ואם-אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש: [כד] עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: [כה] כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה: ס [כו] וכי יכה איש את-עין עבדו או את-עין אמתו ושלחה לחפשי ישלחנו תחת עינו: [כז] ואם-שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו: פ

שור נגח: [כח] וכי יגח שור את-איש או את-אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את-בשרו ובעל השור נקי: [כט] ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם-בעליו יומת: [ל] אם-קפר יושע עליו ונתן פדיו נפשו ככל אשר-יושת עליו: [לא] או-יגח יגח או-בת יגח כמשפט הנה יעשה לו: [לב] אם-עבד יגח השור או אמה כסף שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל: ...

גונב בע"ח (והשלמה לגונב איש ומכרו): [לז] כי יגנב איש שור או-שה וטבח או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע-צאן תחת השה: [לב, א] אם-במחתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים: [לב, ב] אם-זרחה השמש עליו דמים לו שלם שלם אם-אין לו ונמכר בגנבתו: [ג] אם-המצא תמצא בידו הגנבה משור עד-חמור עד-שה חיים שנים ישלם: